

ผลการวิจัย

นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงตั้งแต่ พ.ศ. 2453 - 2475 มีจำนวนทั้งหมด 50 ท่าน มีชีวิตอยู่ในขณะนี้ 32 ท่าน ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาจากชีวประวัติของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงโดยใช้อเอกสารที่กองจดหมายเหตุ การสัมภาษณ์ และการส่งแบบสอบถาม สำหรับการสัมภาษณ์และการส่งแบบสอบถามนี้ได้จำนวนตัวอย่าง 24 ราย

จากการศึกษาประวัติชีวิตของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง อาจแบ่งประเภทของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงออกเป็น 3 กลุ่ม

1. กลุ่มที่มีบิดาเป็นคนชั้นสูง
2. กลุ่มที่มีบิดาเป็นข้าราชการระดับกลาง
3. กลุ่มที่มีบิดาเป็นคนธรรมดาสามัญ

1. ผู้ที่มีบิดาเป็นคนชั้นสูง คือ ผู้ที่เป็นบุตรของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ในจำนวนนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงทั้งหมดนี้ มีบิดาที่เป็นเชื้อพระวงศ์อยู่ 3 ท่าน ได้แก่ ม.ล.ชูชาติ ก่าภู ม.ล.ชิตเชื้อ ก่าภู และม.ล.มานิจ ชุมสาย ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาเฉพาะราย เนื่องจาก ม.ล.ชูชาติ ก่าภู ได้ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว จึงนำเสนอ 2 ราย

กรณีที่ 1

ม.ล.ชิตเชื้อ ก่าภู¹ เกิดที่จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของพลตรีพระยาสุรเสนา (ม.ร.ว.ชิต ก่าภู และคุณหญิงผอม สุรเสนา) ตำแหน่งสูงสุดของบิดา เป็นเจ้ากรมเกียกกายทหารบก ม.ล.ชิตเชื้อ ก่าภู จบการศึกษามัธยม 8 ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ และสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้เป็นที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2466 ไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษเป็นเวลา 8 ปี ได้รับปริญญาตรีทางพฤกษศาสตร์ และปริญญาโททางโรคพืช ได้กลับมารับราชการในกรมเกษตร เป็นหัวหน้าแผนกโรคพืช ตำแหน่งสูงสุดในราชการคือ นักเกษตรพิเศษ กระทรวงเกษตรราธิการ

¹ ข้อมูลนี้ได้จากแบบสอบถาม

เป็นสมาชิกของสมาคมต่าง ๆ อาทิเช่น สมาคมนักเรียนเกาอังกฤษ สมาคมนักเรียนเกา
เทศิรินทร์ สยามสมาคม สมาคมวิทยาศาสตร์การเกษตร เป็นต้น

กรณีที่ 2

ม.ล.มานิจ ชุมสาย¹ เกิดที่จังหวัดฉะเชิงเทรา บิดาคือ ม.ร.ว.นารด ชุมสาย เกิดที่
จังหวัดฉะเชิงเทรา รับราชการตำแหน่งสุดท้ายของบิดาเป็นอัยการทหารบก การศึกษาจบระดับมัธยม

การศึกษาของ ม.ล.มานิจ ชุมสาย ระดับประถมเรียนที่โรงเรียนวัดที่สระบุรี เรียนกับ
พระ จากนั้นไปเรียนที่โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ย้ายมาเรียนมัธยมปีที่ 2 ที่
โรงเรียนประจำจังหวัดนครสวรรค์ และมัธยมปีที่ 3, 4, 5 มาเรียนที่โรงเรียนปากน้ำโพ ย้ายเข้า
กรุงเทพฯ มาเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบจนจบมัธยม 8 ด้วยมีแรงจูงใจที่จะไปศึกษาต่อยังต่าง -
ประเทศ จึงได้สอบแข่งขันชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้เป็นที่ 2 ไปเรียนที่อังกฤษ พ.ศ.2468 เรียนที่
มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ใ้ปริญญา B.A., M.A., Dip. in Ed. เดินทางกลับประเทศไทย
2476 รับราชการตำแหน่งแรก รักษาการหัวหน้าแผนกครูศาสตร์ และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยม
หลวง พ.ศ.2483 เป็นหัวหน้ากองฝึกหัดครูคนแรก จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูและโรงเรียน
อนุบาลขึ้น เป็นจุดเริ่มต้นของโรงเรียน 2 ประเภท พ.ศ.2490 - 2493 ย้ายมาประจำกระทรวง
ศึกษาธิการ และจัดตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาสหประชาชาติ เป็นเลขาธิการคนแรก
ของคณะกรรมการแห่งชาติ

พ.ศ.2493 - 2511 ไปอยู่ UNESCO ที่ปารีส แต่ในระยะนี้ถูกย้ายมาอยู่ที่กรมตำรวจ
ในฐานะหัวหน้ากองวิชาการของกรมตำรวจ 5 ปี และถูกย้ายไปเป็นผู้เชี่ยวชาญการตำรวจของ
ประเทศลาว 3 ปี จากนั้นถูกย้ายมาเป็นรองผู้อำนวยการสำนักงานศึกษาสหประชาชาติประจำภาค
เอเชีย 3 ปี จึงได้ย้ายกลับปารีส จนกระทั่งครบเกษียณอายุ

¹สัมภาษณ์ ม.ล.มานิจ ชุมสาย, อดีตข้าราชการชั้นพิเศษในกรมตำรวจ, 10 มีนาคม

ตำแหน่งสุดท้ายที่รับราชการในกรมตำรวจคือ นายพลจัตวาของกรมตำรวจ และเป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ผู้เชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศในกรมตำรวจ

ขณะที่อยู่ในกรมตำรวจ ได้เขียนตำรา ร่างตำราทำหลักสูตร ทำตำราของตำรวจให้แพร่หลาย ทั้งโรงเรียนตำรวจชั้น าระคมเจ้าหน้าที่ช่วยกันแต่งตำราประมวลระเบียบการกฎหมายตำรวจให้แพร่หลายขึ้น นอกจากนี้ยังได้ค้นคว้างานทางคาบประวัติศาสตร์ไว้มากมาย

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเก่าอังกฤษ สมาคมภาษาและหนังสือ สยามสมาคม สมาคมโรคารี่ เป็นต้น

จากการศึกษาเฉพาะรายทั้ง 2 กรณีนี้ จะเห็นได้ว่าท่านเหล่านี้มีชาติกำเนิดเป็นเครื่องสนับสนุนในการเลื่อนชั้นทางสังคม ได้รับสถานภาพที่คิดตัวมาแต่กำเนิด และได้รับการศึกษาชั้นสูงจากต่างประเทศ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้เขามารับราชการทำคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองด้วยความรู้ความสามารถ จนได้ฐานะตำแหน่งสูงในวัยปลายชีวิต ได้ทำประโยชน์ในค่านวิชาการให้แก่ประเทศชาติ นับว่าเป็นสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ

เมื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษาและตำแหน่งหน้าที่ของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงกับบิดาของท่านแล้ว จะเห็นว่าระดับการศึกษาและตำแหน่งหน้าที่ของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงสูงกว่าบิดาของท่าน

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การส่งนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศ นอกจากจะพิจารณาจากความรู้ความสามารถแล้ว ยังพิจารณาชาติกำเนิดด้วย เนื่องมาจากสังคมไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ที่เป็นขุนนางโคตองเป็นผู้มีชาติตระกูลซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญ เรื่องความสามารถนั้นเป็นคุณสมบัติอันค้ำรอง ชาติตระกูลยอมเป็นสิ่งแสดงชั้นทางสังคมอยู่โดยอัตโนมัติ ผู้ที่มีบิดาเป็นขุนนางในระดับ เจ้าพระยา พระยา ย่อมถือเป็นบุคคลชั้นสูงอันนับได้ว่าเป็นสถานภาพที่คิดตัวมาแต่กำเนิด และถ้ายังมีความสามารถในการเล่าเรียน ในการทำงานด้วยแล้ว ย่อมจะมีความก้าวหน้าไปไกลกว่าบุคคลที่ไม่มีตระกูล

2. ผู้ที่มีบิกาเป็นข้าราชการ ข้าราชการในที่นี้เป็นข้าราชการที่ไม่ใช่เชื้อพระวงศ์หรือเจ้านาย แต่เป็นข้าราชการระดับกลาง มีตำแหน่งไม่สูงนัก เป็นข้าราชการที่มาจากบุคคลธรรมดา นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่มีบิกาเป็นข้าราชการได้จำนวนตัวอย่าง 9 ราย เมื่อเทียบตำแหน่งสุดท้ายของบิกาที่เป็นข้าราชการกับตำแหน่งสุดท้ายของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงแล้ว ตำแหน่งสุดท้ายของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงสูงกว่าตำแหน่งของบิกา

จึงกล่าวได้ว่า นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงมีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นด้วยปัจจัยที่สำคัญคือ มีตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการสูงกว่าบิกา เนื่องจากพื้นฐานทางการศึกษาและระดับสติปัญญา

จากตัวอย่างที่มีอยู่ 9 รายนี้ ผู้วิจัยนำเสนอกรณีที่สำคัญ 5 ราย ดังนี้

กรณีที่ 1

พระเวชยันทรรังสฤษดิ์¹ เกิดที่จังหวัดชลบุรี เป็นบุตรของนายสมบุญ เกิดที่วัดทองนพคุณ ชลบุรี ได้ศึกษากับพระจณีนีความรู้อีก และรับราชการเป็นเสมียนกระทรวงวัง

การศึกษาในประเทศของพระเวชยันทรรังสฤษดิ์ ระดับประถมเรียนที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ระดับมัธยมเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ และจบมัธยม 8 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้ที่ 2 พ.ศ. 2453 ได้เดินทางไปประเทศอังกฤษ ศึกษาวิชา Mechanical Engineering ที่ Owen College, University of Manchester ได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง เมื่อจบปริญญาตรีแล้วไปฝึกงานที่โรงงานทำโซ่ Hams Renold อยู่ 9 เดือน หลังจากนั้นไปอยู่ที่ Armstrong Whitworth โรงงานสร้างปืนใหญ่อยู่แผนกหล่อ หลอม ต่อมาได้ข้ามไปฝรั่งเศสไปประจำกองบังคับการทหารไทยที่ฝรั่งเศส ฝ่ายรถยนต์พาหนะและฝ่ายการบิน และไปเรียนที่ Institute of Mechanical Engineering สอบหลักสูตรเกี่ยวกับการบิน

¹ สัมภาษณ์ พระเวชยันทรรังสฤษดิ์, อดีตอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

เดินทางกลับประเทศไทย พ.ศ.2463 เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงงานอากาศยาน
ตำแหน่งหน้าที่ราชการที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

- พ.ศ. 2478 รัฐมนตรีลอยในรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา
พ.ศ. 2484 รัฐมนตรีช่วยว่าการสำนักนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. 2496 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
พ.ศ. 2493-2504 อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเกาอังกฤษ สมาคมนักเรียนเกาสวนกุหลาบ วิศวกรรม
สถานสมาคม เป็นต้น

จากกรณีเฉพาะรายที่ 1 นี้ บิดาเป็นเสมียนกระทรวงวัง แต่บุคคลได้เป็นถึงรัฐมนตรี
อันเป็นตำแหน่งสูงสุดทางการเมือง จากตัวอย่างนี้จะเห็นการเลื่อนชั้นทางสังคมของบุตรได้อย่าง
ชัดเจน

กรณีที่ 2

นายสนั่น สุมิตร¹ เกิดที่จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของนาย E.S. Smith กับนางซุม
Smith นาย E.S. Smith จบปริญญาตรีจากอังกฤษ และเขามารับราชการในประเทศไทย
ตำแหน่งสุดท้ายเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมศึกษาธิการ

การศึกษาของนายสนั่น สุมิตร ระดับประถมเรียนที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์
ระดับมัธยมต้นเรียนที่โรงเรียนวัดปทุมคงคา และได้ไปเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ จนจบมัธยม 8
สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้ที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2469 และในปีต่อมา พ.ศ.2470 ออกเดินทางไป
ศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ ได้ปริญญาตรีเกียรตินิยมทาง Natural Sciences จากมหาวิทยาลัย

¹สัมภาษณ์ นายสนั่น สุมิตร, อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 8 เมษายน 2519.

เคมีวิทย์ เดินทางกลับเมืองไทย พ.ศ.2477 รัชมารการเป็นอาจารย์หัวหน้าแผนกวิทยาศาสตร์
โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

ตำแหน่งหน้าที่ราชการที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

- พ.ศ. 2487 ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
- พ.ศ. 2494 หัวหน้ากองโรงเรียนรัฐบาล กรมวิสามัญศึกษา
- พ.ศ. 2499 อธิบดีกรมอาชีวศึกษา
- พ.ศ. 2504 อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา
- พ.ศ. 2511 ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

เป็นสมาชิกสมาคมส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสมาคมครูผู้ปกครอง
เป็นต้น

สำหรับกรณีที่ 2 บิดาเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมศึกษาธิการ แต่บุตรได้รับตำแหน่งปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ บุตรได้เลื่อนชั้นทางสังคมสูงกว่าบิดาเพียงเล็กน้อย

กรณีที่ 3

พลเรือโท โทโกเมส เครือตราชู¹ เกิดที่ตำบลบ่อพลับ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็น
บุตรของ ชูมนัสเนติ (มนัส เครือตราชู) มีอาชีพรับราชการเป็นนายไปรษณีย์ภาค เกิดที่ตำบล
บ่อพลับ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จบการศึกษาระดับมัธยม

การศึกษากายในประทศของ พลเรือโท โทโกเมส เครือตราชู ระดับประถมเรียนที่
โรงเรียนมัธยมวิชาวาส จังหวัดสงขลา และมัธยม 1 - 7 เรียนที่โรงเรียนวชิราวุธ จังหวัดสงขลา
ม.8 ได้มาเรียนต่อที่กรุงเทพฯ โรงเรียนสวนกุหลาบ สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไคที่ 1 พ.ศ.2472

¹สัมภาษณ์ พลเรือโท โทโกเมส เครือตราชู, อดีตเจ้ากรมแพทยทหารเรือ, 19 พฤศจิกายน

เดินทางไปศึกษาวิชาแพทย ๓ ประเทศอังกฤษที่ Imperial Service College,
St. Bartholomew Hospital, London University ใ้รับปริญญา MB. BS.,
Dip. M.R.C.S., LrCp. และ DTM & H

กลับมารับราชการในเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2483 ตำแหน่งแรกคือนายแพทย์ศัลยกรรม
โรงพยาบาลทหารเรือกรุงเทพฯ และรับราชการเป็นนายแพทย์อยู่ในโรงพยาบาลทหารเรือ จนได้
เป็นเจ้าของกรมแพทย์ทหารเรือ ใ้ปรับปรุงกรมการแพทย์ทหารเรือให้ทันสมัยเท่ากับโรงพยาบาล
พลเรือน

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเกาอังกฤษ สมาคมนักเรียนเกาสวนกุหลาบ แพทยสมาคม
เป็นต้น

กรณีที่ 3 ตำแหน่งสูงสุดของบิดาเป็นนายไปรษณีย์ภาค ส่วนบุตรใ้รับตำแหน่งเป็นเจ้าของกรม
แพทย์ทหารเรือ ตำแหน่งนายไปรษณีย์ภาคในสมัยนั้นนับว่าเป็นตำแหน่งใหญ่ อย่างน้อยจะต้องเป็น
ข้าราชการชั้นเอก ในกรณีนี้บุตรเลื่อนชั้นทางสังคมสูงกว่าบิดามากกว่ากรณีที่ 2

กรณีที่ 4

พันตรี นายแพทย์ทวี ตุมราศวิน¹ เกิดที่กรุงเทพมหานคร บิดาคือ ร้อยตำรวจเอกอั้น
ตุมราศวิน เกิดที่กรุงเทพฯ ระดับการศึกษาจบมัธยม

การศึกษาของนายแพทย์ทวี ตุมราศวิน ระดับประถมและมัธยม เรียนที่โรงเรียนวัดสุทธิ
และจบมัธยม 8 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไ้ที่ 1 พ.ศ. 2473 ไปเรียน
วิชาแพทย์ที่ประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ พ.ศ. 2474 - 2482 กลับประเทศไทย พ.ศ. 2483 รับราชการ
ตำแหน่งแรกเป็นอาจารย์เสนาธิการทหารบก กรมแพทย์ทหารบก กระทรวงกลาโหม ตำแหน่งหน้าที่
ราชการที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

¹สัมภาษณ์ พันตรี นายแพทย์ทวี ตุมราศวิน, อดีตคณบดีคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาล-
จุฬาลงกรณ์, 7 ธันวาคม 2520.

- พ.ศ. 2484 ไปราชการสงครามอินโดจีน
- พ.ศ. 2486 โดยศัพัตน์ตรี และเป็นศิษย์แพทย์ที่โรงพยาบาลเสนาลักษ์ณ์
- พ.ศ. 2490 ย้ายมาเป็นอาจารย์เอก แผนกอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
- พ.ศ. 2501 ศาสตราจารย์แผนกอายุรศาสตร์ ชั้นพิเศษ
- พ.ศ. 2506 รักษาการในตำแหน่งคณบดีคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
- พ.ศ. 2509 คณบดีคณะแพทยศาสตร์

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเกาอังกฤษ แพทยสมาคม เป็นต้น

สำหรับกรณีที่ 4 ตำแหน่งสูงสุดของบิดาเป็นร้อยตำรวจเอก ส่วนบุตรได้รับตำแหน่ง
คณบดีคณะแพทยศาสตร์ แม้อบิดาและบุตรจะเป็นข้าราชการคนละฝ่าย แต่บุตรก็มีการเลื่อนชั้นทาง
สังคมสูงขึ้น

กรณีที่ 5

นายประยูร วิญญูรัตน์¹ เกิดที่จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของนายคำรง วิญญูรัตน์
เกิดที่จังหวัดพระนคร รับราชการประจำแผนกกระทรวงการคลัง การศึกษาจระดัมมัธยม

จากการศึกษาของนายประยูร วิญญูรัตน์ เรียนที่โรงเรียนวัดพุทธมณฑลตั้งแต่ชั้นประถม
ปีที่ 2 ถึงมัธยมปีที่ 8 และมีความตั้งใจที่สอบชิงทุนไปเรียนต่างประเทศ จึงเข้าสอบแข่งขันชิงทุน
เล่าเรียนหลวงได้เป็นที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2472 ได้เดินทางไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ พ.ศ. 2473
ครั้งแรกตั้งใจเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ แต่รัฐบาลไทยต้องการให้เรียนวิชาบัญชี จึงต้องลาออกจาก
London School of Economics มหาวิทยาลัยลอนดอน มาเรียนวิชาบัญชีที่ Institute

¹สัมภาษณ์ นายประยูร วิญญูรัตน์, อดีตหัวหน้ากองขนานการ กรมบัญชีกลาง,

of Chartered Accountants ปรินญาที่ได้รับคือ I.C.A. กลับมารับราชการใน พ.ศ. 2481 ตำแหน่งแรกได้เป็นข้าราชการชั้นเอกในกรมบัญชีกลาง เป็นหัวหน้ากองธนาคาร กรมบัญชีกลาง พ.ศ. 2482 และระหว่าง พ.ศ. 2482 - 2487 เป็นหัวหน้ากองวิชาการธนาคารชาติไทย รองผู้อำนวยการสำนักงานธนาคารชาติไทย ออกจากราชการปี พ.ศ. 2487 และภายหลังได้เข้าทำงานธนาคารเอกชน

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเกาอังกฤษ ราชกรีฑาสโมสร เป็นต้น

สำหรับกรณีที่ 5 ตำแหน่งสูงสุดของบิดาเป็นประจำแผนกกระทรวงการคลัง ส่วนบุตรตำแหน่งสุดท้ายก่อนออกจากราชการคือหัวหน้ากองวิชาการธนาคารชาติไทย และรองผู้อำนวยการสำนักงานธนาคารชาติไทย ภายจากตำแหน่งราชการแล้ว บุตรเลื่อนชั้นทางสังคมไม่สูงนัก เนื่องจากต้องออกจากราชการก่อนเกษียณอายุ

นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่มีบิดาเป็นข้าราชการ นับว่าเป็นสิ่งสนับสนุนประการหนึ่งที่ทำให้บุตรมีแรงจูงใจที่จะรับราชการ และการที่จะมีตำแหน่งสูง ๆ ในราชการใดก็จำเป็นต้องมีความรู้เรื่องหนังสือเป็นอย่างดี ถ้าจบการศึกษาเพียงภายในประเทศย่อมจะได้ตำแหน่งไม่สูงเท่ากับผู้ที่จบจากต่างประเทศ โดยเฉพาะในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองผู้ที่รับราชการในตำแหน่งสูง ๆ ใดนั้น ต้องเป็นเชื้อพระวงศ์และเจ้านาย บุคคลธรรมดาที่มีความรู้ระดับมัธยมจะมีโอกาสเข้ารับราชการได้แต่เพียงตำแหน่งไม่สูงนัก หากบุคคลนั้นได้รับปริญญาจากต่างประเทศกลับมารับราชการแล้วก็จะได้รับการบรรจุให้เป็นข้าราชการชั้นโททันที และสามารถเลื่อนขึ้นสู่ตำแหน่งสูงได้ ถ้ามีความรู้ความสามารถ และมีผู้บังคับบัญชาสนับสนุน

เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมในเรื่องทำราชการ ซึ่งตลอดสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ไม่เปลี่ยนแปลงความผูกพันในสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นไปอย่างลึกซึ้งมาก ทุกสิ่งทุกอย่างที่เนื่องจากองค์พระมหากษัตริย์จะได้รับการยกย่องไปด้วย ผู้ใดเป็นข้าราชการก็ถือว่าเป็นคนของหลวง จะได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าคนธรรมดา ในกฎหมายตราสามดวงได้กล่าวถึงการเป็นข้าราชการไว้ว่า ตำแหน่งที่มีเกียรติสูงส่ง ยากที่บุคคลทั่วไปจะเป็นข้าราชการได้ เพราะต้องได้รับการคัดเลือกดี ในบางกรณีถ้าไม่มีบุคคลใดในตระกูลเคยรับราชการมาก่อนก็ยากที่จะได้รับการคัดเลือก

ประเพณีนิยมนี้จึงเป็นที่ถือปฏิบัติต่อมา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ไต่สนมครเข้ารับราชการนั้น ในระดับความรู้เท่าเทียมกัน ถ้าเป็นบุตรขุนนางข้าราชการก็จะได้รับสิทธิพิเศษก่อน ข้าราชการจะได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเป็นรายได้ที่แน่นอน ครอบครัวใดใดผูกพันเกี่ยวข้องกับข้าราชการถือว่าเป็นผู้มีหน้ามีตาในสังคม ทั้งกฎหมายและประเพณีทำให้ความคิดที่ว่า ข้าราชการเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูง มีอภิสิทธิ์ต่าง ๆ เป็นไปอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อาชีพข้าราชการจึงกลายเป็นอาชีพที่ดึงดูดความสนใจเห็นเป็นหนทางก้าวไปสู่ความรุ่งโรจน์ในชีวิต และการเป็นข้าราชการถือว่าเป็นหนทางที่นำไปสู่การเลื่อนชั้นทางสังคม

3. ผู้ที่มีบิดาเป็นคนธรรมดาสามัญ คือ บุตรของผู้ที่มีอาชีพพ่อค้า ชาวสวน ชาวนา และแพทย์แผนโบราณซึ่งถือว่าเป็นอาชีพประเภทใช้แรงงาน สถานภาพทางสังคมไม่สูงนัก และโอกาสที่จะเขยิบฐานะทางสังคมย่อมเป็นไปได้ยาก เนื่องจากมีระดับการศึกษาไม่สูง และผู้ที่ไม่มีความรู้ในเรื่องหนังสืออย่างดีแล้วย่อมจะมีอาชีพรับราชการไม่ได้

ในสังคมไทยผู้ที่มีอาชีพชาวสวนชาวนา ซึ่งเป็นอาชีพหนักเหนื่อย ไคคาตอบแทนไม่คุ้มกับแรงงานที่ใช้ แม้สังคมไทยจะไค้ชื่อว่า เป็นสังคมเกษตรกรรม แต่อาชีพนี้กลับเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติ

สำหรับนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่มีบิดาเป็นคนธรรมดาสามัญนั้น ผู้วิจัยไค้จำนวนตัวอย่าง 13 ราย ไค้ นำเสนอกวณที่สำคัญ 10 ราย ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1

หลวงปริญญาโยควิบูลย์¹ เกิดที่จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของนายช่วง รามโกมุท เกิดที่ตำบลสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร ประกอบอาชีพทำไร่ปรคค ไค้รับการศึกษาจนออกเขียนไค้จากพระ และมีความรู้ทางธรรมะอย่างกว้างขวาง

การศึกษาของหลวงปริญญาโยควิบูลย์ ระดับประถมเรียนที่โรงเรียนวัดสระเกษ ระดับมัธยมเรียนที่โรงเรียนวัดสุทัศน์ และเตรียมอุดมเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ และสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไค้ที่ 1 ในปี พ.ศ. 2455

¹สัมภาษณ์ หลวงปริญญาโยควิบูลย์, ประธานกรรมการสมาชิวิศิษย์มูลนิธิ, 10 มีนาคม

เดินทางไปอังกฤษ พ.ศ.2456 ไปศึกษาวิชาวิศวกรรมก่อสร้างและช่างกลที่ City & Guilds (Engineering) College มหาวิทยาลัยลอนดอน และได้รับปริญญาตรีเกียรตินิยมทางวิศวกรรมศาสตร์ พ.ศ.2462 เดินทางกลับประเทศไทย รับราชการตำแหน่งแรกเป็นนายช่างผู้ช่วยในกรมรถไฟหลวง ตำแหน่งที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

- พ.ศ. 2467 ผู้ช่วย Chief Engineer
 พ.ศ. 2470 ผู้แทนประเทศไทยไปปฏิบัติงานในยุโรปและอเมริกา
 พ.ศ. 2474 นายช่างทางชั้น 1
 พ.ศ. 2476 ลาออกจากราชการ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งอำมาตย์ตรี

เมื่อลาออกจากราชการแล้วเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะวิทยาศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นประธานกรรมการบริษัทส่วนตัว

ได้ศึกษาคนควาและเขียนหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนามากมาย นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งโรงเรียน ซึ่งมุ่งหมายให้เด็กเรียนรู้เรื่องพุทธศาสนาควบคู่ไปกับวิชาบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งคล้ายกับโรงเรียนมิชชันนารีของฝรั่ง

เป็นสมาชิกสมาคมวิศวกรรมสถาน สมาคมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก และสมาชิชีวิตสัมพันธ์ เป็นต้น

กรณีที่ 2

พระมณูเวทย์วิมลนาท¹ เกิดที่จังหวัดพระนคร บิดาคือ นายเส็ง สุมาวงศ์ เกิดที่จังหวัดพระนคร มีอาชีพค้าขาย จบการศึกษาระดับมัธยม

¹ สัมภาษณ์ พระมณูเวทย์วิมลนาท, อดีตประธานศาลฎีกา, 12 กุมภาพันธ์ 2520.

กรณี 3

พระมุนีภาณวิมลศาสตร์¹ เกิดที่จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของนายกร และนางแคง จามรมาน นายกร เกิดที่อำเภอสามพันวงษ์ จังหวัดพระนคร เรียนหนังสือกับพระจนมีความรู้ดี และเข้ารับราชการที่กระทรวงมหาดไทย ทำงานกับเจ้าพระยาสุรสีห์ ซึ่งต่อมาเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย นายกร รับราชการอยู่ประมาณ 2 - 3 ปี จึงลาออกจากราชการ ไปทำนาที่คลองรังสิต และประกอบอาชีพอื่น ๆ เป็นคนว่า รับเหมาก่อสร้าง

การศึกษาของพระมุนีภาณวิมลศาสตร์ ประถมศึกษาเรียนที่โรงเรียนวัดพิตรภูมิฯ มัธยมต้นเรียนที่โรงเรียนราชบูรณะ และมีขมปลายเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้เป็นที่ 2 ได้ไปสมัครเป็นนักเรียนของกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมจึงส่งไปเรียนกฎหมายที่ประเทศอังกฤษ ขณะนั้นอายุประมาณ 18 ปี ไปเรียนที่ Grey's Inn ใน พ.ศ. 2457

ในการเรียนวิชากฎหมายสอบ 5 ครั้งด้วยกัน สอบได้เกียรตินิยม 4 ครั้ง รวมทั้งครั้งสุดท้ายด้วย ต่อจากนั้นไปศึกษาพิจารณาศาลสูงของอังกฤษ ไปเรียนการว่าความโดยเฉพาะ กูวิธีซักพยานอยู่หลายเดือน

เดินทางกลับประเทศไทย พ.ศ. 2461 และมารับราชการอยู่ในกรมอัยการ กระทรวงยุติธรรม ตำแหน่งแรกได้เป็นหัวหน้ากอง 1 ของกรมอัยการ ตำแหน่งหน้าที่ราชการที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

พ.ศ. 2465	ผู้พิพากษาศาลมณฑลพายัพ เป็นศาลต่างประเทศสำหรับมณฑลนั้น
พ.ศ. 2472	ผู้พิพากษาศาลคดีต่างประเทศกรุงเทพฯ
พ.ศ. 2473	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

¹ สัมภาษณ์ พระมุนีภาณวิมลศาสตร์, อดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม,
18 กุมภาพันธ์ 2520.

- พ.ศ. 2474 ผู้พิพากษามณฑลปัตตานี
- พ.ศ. 2475 อธิบดีผู้พิพากษาศาลพายัพ
- พ.ศ. 2476 อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง
- พ.ศ. 2481 ผู้พิพากษาศาลฎีกา
- พ.ศ. 2484 อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
- พ.ศ. 2488 ลาออกจากราชการ ไปประกอบอาชีพทนายความ
- พ.ศ. 2490 เกิดรัฐประหาร ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา
- พ.ศ. 2491 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
- พ.ศ. 2494 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ต่อมา มีรัฐประหารอีก จึงลาออกจากราชการ

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเก่าอังกฤษ สมาคมนักเรียนเก่าสวนกุหลาบ สมาคมกฎหมาย เป็นต้น

กรณี 4

หลวงปริพนธ์พจนพิสุทธ์¹ เกิดที่จังหวัดสมุทรปราการ บิดามารดาคือ นายไฮ้ และนางพุ่ม สุวรรณแสง เป็นชาวนาและชาวประมง และค้ายาย มีที่ดินประมาณ 300 ไร่ เกิดที่จังหวัดสมุทรปราการ ไม่ได้รับการศึกษาเป็นทางการ

ภายหลังเมื่อประมาณ พ.ศ. 2450 พี่ชายได้นำตัวหลวงปริพนธ์พจนพิสุทธ์มาอยู่ที่กรุงเทพฯ ควบกันที่บ้านพระบางามเมือง และในปีนั้นเองได้เข้าเรียนโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ตั้งแต่ชั้นมูลหนึ่ง มีคุณจรูญชวนเกท เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทพศิรินทร์ และมีมิสเตอร์สไปวี สอนภาษาอังกฤษ

¹ สัมภาษณ์ หลวงปริพนธ์พจนพิสุทธ์, อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกา, 20 เมษายน 2520.

เรียนที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์จนกระทั่งจบมัธยม 7 จึงย้ายมาเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ มี นายสัตกอน (Mr. Sutton) เป็นครูใหญ่โรงเรียนสวนกุหลาบ การที่พี่ชายนำตัวหลวงปริพันธ์จนพิศุทธิมาอยู่กรุงเทพฯ นั้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีโอกาสสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวง และมีความตั้งใจที่จะไปศึกษา ณ ต่างประเทศ จึงได้สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้เป็นที่ 2 ไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. 2458

เมื่อได้ทุนแล้วได้เดินทางจากประเทศไทยไปโดยทางเรือ และพักที่กรุงปารีสหลายวัน แล้วจึงเดินทางต่อไปยังประเทศอังกฤษ

Mr. Carter ผู้ดูแลนักเรียนไทยได้ส่งตัวไปเรียนภาษาอังกฤษที่ตำบล Hadenham, Ely of Ely, Cambridgeshire ครูเป็นพระ ใจดีมาก เป็นคนเยือกเย็น ทำให้ได้วิชา เบ็ดเตล็ดหลายอย่างจากครู Kermode จะถามอะไรก็อธิบายให้ถี่ถ้วน ไม่ปิดบังวิชา

ต่อมาได้เข้าเรียนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ระหว่างที่เรียนอยู่มีครูพิเศษชื่อ E.H. Cumbe สอนกฎหมายเป็นพิเศษให้ในตอนเช้า กลางวันก็ไปเรียนที่มหาวิทยาลัย เมื่อเรียนจบได้เนติบัณฑิตอังกฤษที่ Grey's Inn แล้ว ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้ไปเรียนภาษาฝรั่งเศสที่ Paris อีก 1 ปี พ.ศ. 2468 เดินทางกลับประเทศไทย เข้ารับตำแหน่งฝึกหัดผู้พิพากษา

ตำแหน่งหน้าที่ราชการที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

พ.ศ. 2471	ผู้พิพากษาในกระทรวงยุติธรรม
พ.ศ. 2477	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2481	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2484	ผู้พิพากษาศาลอาญา
พ.ศ. 2489	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
พ.ศ. 2498	ผู้พิพากษาศาลฎีกา

และเป็นสมาชิกของสมาคมสัตว์เลี้ยง สมาคมนักกฎหมาย ฯลฯ

กรณีที่ 5

หลวงพรหมทัตเวที¹ เกิดที่จังหวัดระยอง เป็นบุตรของนายอิน นางเจ็อน ศรีสวัสดิ์
บิดาเกิดที่จังหวัดระยอง มีอาชีพเป็นแพทย์แผนโบราณ

ได้รับการศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนวัดแก่ง จังหวัดระยอง ต่อมาย้ายไปเรียนที่โรงเรียน
เบ็ญจมาชุตี จังหวัดจันทบุรี มาเข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ 5 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ และเมื่อจบมัธยม
8 แล้ว สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้ 2 ไปเรียนวิชาแพทย์ที่ประเทศอังกฤษ แต่ทุนเล่าเรียนหลวง
นี้ให้เวลาเพียง 3 ปี จึงทำสัญญาเรียนต่อจากทุนเล่าเรียนหลวงกับกระทรวงธรรมการ เพราะวิชา
แพทย์ต้องใช้เวลาหลายปีกว่าจะเรียนสำเร็จ

ได้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัย Bristol สอบไล่ได้ปริญญาแพทย์เมื่อ พ.ศ. 2470 ได้ทำ
งานเป็นแพทย์ประจำบ้านในโรงพยาบาลอยู่ 6 เดือน และเรียนวิชาโรคเมืองร้อน กลับกรุงเทพฯ
พ.ศ. 2471 ทางกระทรวงธรรมการบรรจุเข้ารับราชการในโรงพยาบาลศิริราช แผนกสูติรีเวชกรรม

พ.ศ. 2492 เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และ พ.ศ. 2495 เป็นคณบดีคณะ-
แพทยศาสตร์

หลังจากออกจากราชการแล้วมาอยู่สภาพาชาดไทย พยายามช่วยสภาพาชาดในเรื่อง
เครื่องใช้อุปกรณ งบประมาณ ร่องยา ตั้งเงินทุนหมุนเวียน

เป็นสมาชิกแพทยสมาคม สมาคมนักเรียนเกาอังกฤษ พุทธสมาคม เป็นต้น

¹สัมภาษณ์ หลวงพรหมทัตเวที, อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, วันที่ 25
กุมภาพันธ์ 2520.

กรณีที่ 6

หลวงศรีปรีชาธรรมปาฐก¹ เกิดที่จังหวัดชนบุรี เป็นบุตรของนายฮวด สีคปรีชา เกิดที่จังหวัดชนบุรี มีอาชีพค้าขาย และไม่ได้รับการศึกษาเป็นทางการ

การศึกษาของหลวงศรีปรีชาธรรมปาฐก ระดับประถมเรียนที่โรงเรียนประถมวัดคองนงคาราม ระดับมัธยมเรียนที่โรงเรียนวัดคัมภีรพิมุข และจบมัธยม 8 ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ได้มาเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบอีก 1 ปี และสอบแข่งขันชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้เป็นที่ 2 ไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2462

ออกเดินทางไปประเทศอังกฤษ พ.ศ. 2463 เรียนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยเคมบริจได้ปริญญาตรีเกียรตินิยม พ.ศ. 2468 และสอบได้เนติบัณฑิตอังกฤษและสอบวิชากฎหมายเพิ่มเติมได้ปริญญา LL.B. พ.ศ. 2469 เดินทางกลับประเทศไทย พ.ศ. 2469 เข้ารับราชการเป็นอาจารย์คณะรัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตำแหน่งราชการที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

พ.ศ. 2478	หัวหน้ากองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงธรรมการ
พ.ศ. 2381	ผู้ช่วยปลัดกระทรวงธรรมการ
พ.ศ. 2485	หัวหน้ากองทะเบียนพาณิชย์ กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์
พ.ศ. 2490	หัวหน้ากรมทะเบียนการค้า
พ.ศ. 2492	อธิบดีกรมทะเบียนการค้า
พ.ศ. 2500	อธิบดีกรมเศรษฐกิจสัมพันธ์
พ.ศ. 2501	รองปลัดกระทรวงเศรษฐกิจ

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเกาสวนกุหลาบ สมาคมพาณิชย์ เป็นต้น

¹สัมภาษณ์ หลวงศรีปรีชาธรรมปาฐก, อธิการบดีกระทรวงเศรษฐกิจ, 14 มกราคม

กรณี 7

นายจำรัส ฉายะพงศ์¹ เกิดที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นบุตรนายฉาย ฉายะพงศ์ ผู้มีอาชีพค้าขาย ทำโรงสี เคนเรือ ทำป่าไม้ และเป็นผู้มีความรู้ดีในเรื่องกฎหมาย

การศึกษาขั้นต้นของนายจำรัส ฉายะพงศ์ เรียนที่โรงเรียนเอกชนครูสวัสดิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และย้ายไปเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดพิษณุโลก จบชั้นมัธยมปีที่ 8 ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์

พ.ศ. 2468 สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้เป็นที่ 1 ทางกระทรวงมหาดไทยให้ไปเรียนที่ประเทศอเมริกา เรียนที่ M.I.T. วิชา Sanitary Engineering ใ้ปริญญาโททางวิศวกรรมศาสตร์ และรัฐบาลไทยให้ศึกษาและปฏิบัติงานในยุโรปและอเมริกาประมาณ 2 ปี พ.ศ. 2478 เดินทางกลับประเทศไทย เข้ารับราชการเป็นหัวหน้าแผนกควบคุมกิจการกองประปา กรมโยธา-เทศบาล

ตำแหน่งหน้าที่ราชการที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

- พ.ศ. 2485 รักษาการอธิบดีกรมโยธาเทศบาล
- พ.ศ. 2494 เจ้าหน้าที่ประจำองค์การอนามัยโลก
- พ.ศ. 2499-2504 ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิศวกรรมสุขาภิบาลที่กระทรวงสาธารณสุข
ประเทศเวียดนาม
- พ.ศ. 2506-2508 เจ้าหน้าที่ผู้ช่วยฝ่ายช่างของสำนักงานคณะกรรมการการลงทุน
เพื่อกิจการอุตสาหกรรม (Board of Investment)
- พ.ศ. 2508-2512 รองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ
- พ.ศ. 2511 รองผู้อำนวยการสำนักงานประมาณอีกตำแหน่งหนึ่ง

¹สัมภาษณ์ นายจำรัส ฉายะพงศ์, อดีตผู้ว่าการประปานครหลวง, 1 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2513-2516 ผู้ว่าการประปานครหลวง

นอกจากนี้ยังเป็นสมาชิกของสมาคมหลายสมาคม อาทิเช่น สมาคมนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์
สมาคมนักเรียนเก่าอเมริกา เป็นต้น

กรณี 8

ดร.พร ศรีจามร¹ เกิดที่จังหวัดขอนแก่น เป็นบุตรของนายปั้น และนางทองคำ ศรีจามร
บิดาเกิดที่จังหวัดขอนแก่น มีอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ มีความรู้พออ่านออกเขียนได้ มารดาเป็น
แม่บ้าน

ชีวิตในวัยเด็กของ ดร.พร ศรีจามร นั้น ต้องประสบความยากลำบากต่าง ๆ เนื่องจาก
บิดามารดามีฐานะไม่ร่ำรวย ท่านต้องบากบั่นหาเงินมาเป็นค่าเล่าเรียน แต่ท่านมิได้ออทอดอุปสรรค
เหล่านี้ กลับขมก้มเขม่นและพากเพียรพยายามในการเล่าเรียนจนได้เหรียญทองอันเป็นเหรียญหนึ่ง-
เรียนติดต่อกัน 9 ปี และผลการเรียนของ ดร.พร ไคคะแนนยอดเยี่ยมมาตลอด

การศึกษาของ ดร.พร ศรีจามร ระดับประถมและมัธยมเรียนที่โรงเรียนวัดทองนพคุณ
จังหวัดขอนแก่น และจบมัธยม 8 ที่โรงเรียนวัดปทุมคงคา ด้วยมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะไปเรียน
ต่อยังต่างประเทศ จึงสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวง และสอบได้เป็นที่ 2 ใน พ.ศ. 2470

พ.ศ. 2471 ได้เดินทางไปศึกษาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ ณ ประเทศอังกฤษ ที่ City and
Guilds Engineering, College of Imperial, College of Science and
Technology, University of London จนกระทั่งได้รับปริญญาเอกทางวิศวกรรมศาสตร์
วิชา Hydraulics เมื่อ พ.ศ. 2481 และได้กลับมารับราชการในประเทศไทย ตำแหน่งที่สำคัญๆ
มีดังนี้

¹สัมภาษณ์ ดร.พร ศรีจามร, อดีตปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม, 1 กุมภาพันธ์ 2520.

- พ.ศ. 2481 นายช่างผู้ช่วยกองช่างกลกรมชลประทาน (ชั้นโท)
- พ.ศ. 2485 นายช่างแผนกโรงงาน กองช่างกลกรมชลประทาน (ชั้นเอก)
- พ.ศ. 2492 โอนไปรับราชการกรมโยธาเทศบาลกระทรวงมหาดไทย
- พ.ศ. 2495 นายช่างใหญ่การไฟฟ้าหลวงกรมโยธาเทศบาล
- พ.ศ. 2495 โอนไปรับราชการกระทรวงอุตสาหกรรม และได้รับแต่งตั้งเป็น ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม
- พ.ศ. 2502 ที่ปรึกษาทั่วไปกระทรวงอุตสาหกรรม จนครบเกษียณอายุ เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเก่าวัดปทุมคงคา วิศวกรรมสถานสมาคม และ
โรตารีคลับ

กรณีที่ 9

นายแพทย์ช่วย ทองใบ¹ เกิดที่จังหวัดชนบุรี เป็นบุตรคนเดียวของ นายเล็ก ทองใบ เกิดที่นครไชยศรี มีอาชีพขายเสาวเรือน และเป็นช่างปลุกบาน ไม่ได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการ แต่อ่านออกเขียนได้ มารดาเป็นแม่บ้านและช่วยบิดาค้าขาย การศึกษาภายในประเทศ ป.1 - 3 เรียนที่โรงเรียนวัดสังข์กระจายในกรุงเทพฯ ม.1 - 6 เรียนที่โรงเรียนวัดนวลนรดิษฐ์ ได้รับเหรียญหมั้นเรียนดีมาโดยตลอด ม.7 - 8 เรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้ในปี พ.ศ. 2471

เดินทางไปศึกษาวิชาแพทย์ ณ ประเทศอังกฤษ ที่ St. Bartholomew Hospital, London University ได้รับปริญญา Dip. M.R.C.S., LRCP, L.M.

¹ สัมภาษณ์ นายแพทย์ช่วย ทองใบ, หัวหน้าแผนกอนามัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 18 ธันวาคม 2519.

เมื่อจบการศึกษาแล้วกลับมารับราชการเมื่อปี พ.ศ.2482 คือ แพทย์ฝึกงานที่ศิริราช
เงินเดือน 200 บาท พ.ศ.2484 ไปช่วยราชการในสงครามอินโดจีน โดยศรัทธาเอกและไค้เหรียญ
ชัยสมรภูมิ พ.ศ.2489 ลาออกจากราชการ ไปเปิดคลินิกส่วนตัวที่หล่มสัก พ.ศ.2496 กลับมา
รับราชการอีกครั้งหนึ่ง เป็นแพทย์ทางศัลยกรรมที่โรงพยาบาลพระมงกุฎ ไค้เลื่อนเป็นพันตรีภายใน
1 เดือน

พ.ศ.2503-2507 สอมทุน Jusmac ไปฝึกหัดที่อเมริกา เป็นหัวหน้า Residence
ที่ New Jersey 4 ปี กลับเมืองไทยไค้เป็นพันโท ต่อมาอีก 1 ปี เป็นพันเอก

พ.ศ.2510-2514 เป็นหัวหน้าแผนกสูติรีเวชกรรม

พ.ศ. 2514 ลาออกจากโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

พ.ศ.2514-2519 เป็นหัวหน้าแผนกอนามัยที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เป็นสมาชิกสมาคมนักเรียนเก่าสวนกุหลาบ สมาคมนักเรียนเก่าอังกฤษ และ
สมาคมโทร เป็นคน

กรณีที่ 10

นายแพทย์สังัก กาญจนกฤษร¹ เกิดที่จังหวัดชลบุรี เป็นบุตรของนายเส่งี่ยม กาญจนกฤษร
และนางมงคล กาญจนกฤษร บิดารับราชการอยู่ระยะหนึ่ง แลวออกมาประกอบอาชีพส่วนตัว การ
ศึกษาของบิดาอยู่ในระดับมัธยม

การศึกษาของนายแพทย์สังัก กาญจนกฤษร ระดับประถมเรียนจากโรงเรียนวัดบางจาก
อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดชลบุรี ระดับมัธยมเรียนจากโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร และจมัธยม 8
จากโรงเรียนสวนกุหลาบ เกิดมีแรงบันดาลใจที่จะไปเรียนเมืองนอก จึงเข้าสอบชิงทุนเล่าเรียน

¹สัมภาษณ์ นายแพทย์สังัก กาญจนกฤษร, อดีตศาสตราจารย์นายแพทย์ประจำโรงพยาบาลศิริราช, 26 มกราคม 2520.

หลวงได้เป็นที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2471 มีผู้สอบแข่งขันถึง 400 คน ได้ไปเรียนวิชาแพทย์ที่ประเทศอังกฤษ ที่ Guy 's Hospital Medical School ได้ปริญญาแพทยศาสตรเมื่อปี พ.ศ.2482 และกลับมารับราชการเป็นอาจารย์ช่วยโท สอนแผนกพยาธิวิทยา โรงพยาบาลศิริราช และได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นมาจนตำแหน่งสุดท้ายคือ ศาสตราจารย์นายแพทย์ชั้นพิเศษ

เป็นสมาชิกแพทยสมาคม

จากข้อมูลทั้ง 10 รายนี้ แสดงให้เห็นว่า แม้มันจะเป็นคนธรรมดาสามัญ แต่เขาก็สามารถเลื่อนฐานะทางสังคมของตนในทางสูงชันกว่าสถานภาพเดิม ทั้งนี้ด้วยความรู้ ความสามารถ และควยวิริยะอุตสาหะอย่างแรงกล้าของบุคคลเหล่านี้ จนสามารถเลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นข้าราชการระดับสูง

จากการศึกษาเฉพาะราย นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่มีบิดาเป็นชนชั้นธรรมดา เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าคนเหล่านี้แม้จะไม่ใช่มุขขุนนางหรือข้าราชการชั้นสูง ก็สามารถมีสถานภาพทางสังคมสูงชันกว่าสถานภาพเดิม ปัจจัยที่สำคัญคือการได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ดังที่ Lipset และ Bendix กล่าวไว้ในสังคมอุตสาหกรรมความสำเร็จทางการศึกษาย่อมมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางอาชีพ¹ แม้แต่ในสังคมไทยการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาจากต่างประเทศมีความสำคัญต่อการเลื่อนชั้นทางสังคมของตน เมื่อบุคคลใดได้รับการศึกษาระดับปริญญาจากต่างประเทศแล้ว บุคคลนั้นย่อมก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ² ประการแรกเนื่องจากในสมัยนั้นผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงมีเป็นจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนพลเมือง

¹ Bernard Barber, Social Stratification, (New York : Harcourt Brace & World Inc., 1957), p.396.

² H.D. Evers and T.H. Silcock, "Elites and Selection" in Thailand Social and Economic Studies in Development, ed. by T.H. Silcock, (Canberra : Australian University Press, 1967), p. 86.

ของประเทศ ประการที่สอง ระบบราชการในสมัยนั้นต้องการคนที่มีความรู้เข้ารับราชการ โดยเฉพาะผู้ที่จบวิชาการชั้นสูงจากต่างประเทศ และตำแหน่งหน้าที่ราชการในระดับสูงยังขาดแคลนคนอยู่มาก ดังนั้นผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศจึงมีโอกาสดีที่จะเข้ารับราชการและได้ตำแหน่งในระดับสูง

สรุปได้ว่าบุคคลเหล่านี้มีฐานะตำแหน่งทางสังคมสูงขึ้น เป็นฐานะตำแหน่งที่ไ้มาโดยการกระทำ ควบคู่กันกับความสามารถของบุคคลนั้นเอง โดยเฉพาะ คือความรู้ความสามารถที่ไ้มาจากการไปศึกษาและประสบการณ์จากต่างประเทศ กอปรด้วยความอดุสาหะอย่างแรงกล้า ความอดทน พากเพียรพยายาม ความซื่อตรงในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ จึงทำให้บุคคลเหล่านี้ไ้เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น

ตำแหน่งพระ หลวง หรืออำมาตย์เอก อำมาตย์โท อำมาตย์ตรี เป็นเกียรติอย่างหนึ่งของคนสมัยนั้น ถือไ้ว่าเป็น Status symbol เช่นเดียวกับตำแหน่งข้าราชการ

การที่บุคคลเหล่านี้เป็นสมาชิกในสมาคมต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งสมาคมวิชาชีพ สมาคมกึ่งวิชาชีพ สมาคมกลุ่มผลประโยชน์ สมาคมวิชาการ สมาคมทางศาสนา สมาคมการกุศล สมาคมมิตรสหาย เป็นต้น ซึ่งการเป็นสมาชิกสมาคมต่าง ๆ เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ไ้รับอิทธิพลจากตะวันตก นักเรียนนอกเหล่านี้ไ้รับอิทธิพลทางความคิด ค่านิยม แบบแผนการดำเนินชีวิตของชนชาวต่างชาติที่ตนไ้ไปพบเห็นและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน จนยอมรับเอาความคิด ค่านิยม แบบแผนการดำเนินชีวิตมาใช้ในชีวิตแบบไทยมากขึ้น และการเป็นสมาชิกและกรรมการสมาคมต่าง ๆ ยังเป็นเครื่องแสดงว่าบุคคลเหล่านี้เป็นชนชั้นสูง

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบบุคคลเหล่านี้ทั้ง 3 กลุ่ม จะเห็นว่าตำแหน่งหน้าที่การงานของบุคคลที่มีบิดาเป็นคนธรรมดาสามัญนั้น แม้จะมีตำแหน่งสูงในวงราชการ เมื่อเทียบกับตำแหน่งของบุคคลที่มีบิดาเป็นข้าราชการระดับกลาง และตำแหน่งของบุคคลที่มีบิดาเป็นเชื้อพระวงศ์แล้ว ในจำนวนตัวอย่างที่ไ้มา 24 รายนั้น ตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลที่มีบิดาเป็นคนธรรมดาสามัญที่ไ้เป็นรัฐมนตรีอื่นเป็นตำแหน่งสูงสุดในทางการเมืองมีอยู่ 2 ราย แต่บุคคลเหล่านี้ไ้รับตำแหน่ง

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งระบอบราชการได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น บุคคลที่จะได้รับตำแหน่งสูงมีชั้นเสนาบดีกระทรวงได้ จะต้องเป็นเชื้อพระวงศ์ หรือมีคตินั้นก็เป็นบุตรเจ้าพระยา หรือพระยา หรือมาจากตระกูลขุนนาง และค่านิยมในการเลือกบุคคลเข้ารับราชการจะพิจารณาจากชาติวุฒิ เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก แขนงที่ถึงพร้อมด้วยชาติวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิ จะได้รับตำแหน่งสูงในทางราชการอย่างแน่นอน

ในสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง บุคคลที่มาจากครอบครัววัฒนธรรมคาสามัญ จะเป็นบุตรของพ่อค้าที่มีกิจการขนาดเล็ก หรือบุตรชาวสวนชาวนา มีโอกาสที่จะเปลี่ยนฐานะทางสังคมของตนได้ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับปริญญาจากต่างประเทศ

เรื่องชั้นทางสังคม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีให้ท่านนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงจัดชั้นทางสังคมของท่านเอง ซึ่งผลที่ออกมานั้นบางท่านคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง ผู้วิจัยเห็นว่าการนำเกณฑ์ทางวิชาการในเรื่องการจัดชั้นทางสังคมมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวนน้อยย่อมไม่เกิดผลแต่ประการใด การจะพิจารณาในเรื่องนี้โดยละเอียดแล้วจะคงใช้ปัจจัยหลายอย่างในการกำหนด เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจอันได้แก่รายได้ บางรายได้ให้ข้อเท็จจริง แต่บางรายผู้วิจัยไม่อาจทราบรายละเอียดได้ จึงนับว่าเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของงานวิจัยนี้

จากการสัมภาษณ์นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง ส่วนใหญ่เห็นว่าการศึกษามากจากต่างประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้ท่านมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เมื่อเปรียบเทียบสภาพของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงกับเพื่อน ๆ ของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่ไม่มีโอกาสไปศึกษา ณ ต่างประเทศแล้ว ปรากฏว่าสถานภาพทางสังคมของบุคคลที่มีโอกาสไปศึกษา ณ ต่างประเทศสูงกว่าผู้ไม่มีโอกาสไปศึกษา ณ ต่างประเทศ

จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าการได้ปริญญาจากต่างประเทศนั้น ทำให้บุคคลมีการเลื่อนชั้นทางสังคมในทางสูงชัน และระบอบราชการไทยโดยเฉพาะในสมัยหลัง พ.ศ. 2475 จะพิจารณาบุคคลที่ได้รับการศึกษาชั้นสูงจากต่างประเทศให้ได้รับตำแหน่งราชการที่มีเกียรติ อำนาจ ชื่อเสียง อันเป็น

ความใฝ่ฝันของข้าราชการทั้งหลาย และปริญญาจากต่างประเทศเป็น status symbol ที่สำคัญ เช่นเดียวกับตำแหน่ง เงินเดือน ยศ

สรุป

1. ภูมิหลังทางสังคมของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง

เมื่อแบ่งตามภูมิหลังทางสังคมแล้ว ปรากฏว่านักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงมาจากครอบครัวที่เป็นชนชั้นสูง ไคแก เชื้อพระวงศ์และเจ้านาย มาจากครอบครัวที่เป็นข้าราชการระดับกลาง และมาจากครอบครัวคนธรรมดาสามัญ อันไคแก พอค้า ที่มีกิจการขนาดเล็ก ชาวสวน ชวานา และแพทย์แผนโบราณ

นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงส่วนใหญ่แล้วมาจากครอบครัวที่เป็นชนชั้นข้าราชการที่มีตำแหน่งไม่ใหญ่โตนัก และชนชั้นธรรมดา สถานภาพเดิมของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงไม่สูงนัก แต่เมื่อมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างดีจากโรงเรียนในประเทศก่อนที่จะชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ โรงเรียนที่มีมาตรฐานการสอนอย่างดีในสมัยนั้นได้แก่โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ และโรงเรียนวัดปทุมคงคา เมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนเหล่านี้และสามารถสอบแข่งขันไปเรียนต่อ ณ ต่างประเทศได้ การไปเรียนเมืองนอกทำให้คนเหล่านี้ได้มีโอกาสที่จะเปลี่ยนสถานภาพของตน เพราะเมื่อกลับมาแล้วทุกคนต้องเข้ารับราชการ การรับราชการในสมัยนั้นเป็นการเปลี่ยนสถานภาพของบุคคล ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้บุคคลเหล่านี้ได้เปลี่ยนสถานภาพเดิมของตนให้สูงขึ้นนั้นคือการศึกษาจากต่างประเทศ

2. ภูมิฐานะเดิมของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง ส่วนใหญ่แล้วมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ และชนบุรี นอกจากนั้นอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้ การที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองหลวงทำให้มีโอกาสดีในการศึกษาระดับสูง เพราะสถานศึกษาในระดับสูงที่มีมาตรฐานก็มักจะตั้งอยู่ในตัวเมืองหรือในสวนกลาง ในท้องถิ่นชนบทมีอยู่น้อยมาก ในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพของการศึกษา โรงเรียนในเมืองได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านการจัดสรรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์การศึกษา และครูมีวุฒิดีกว่าโรงเรียนในชนบท

3. ระดับการศึกษา

3.1 ระดับการศึกษาของบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง บิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงได้รับการศึกษาระดับมัธยมมากที่สุด รองลงมาคือไม่ได้รับการศึกษาเป็นทางการ และผู้ที่จบระดับประถมมีเพียง 1 รายเท่านั้น แม้มือของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงจะไม่มีโอกาสไปเรียนต่างประเทศ แต่ก็มีการศึกษาในระดับที่นับว่าสูงไ้ภายในประเทศ ผู้ที่จะได้รับการศึกษาชั้นมัธยม อย่างน้อยก็จะต้องมีฐานะตระกูลที่จะส่งเสริมให้มีการศึกษาในระดับนี้ได้

อีกประการหนึ่ง การจัดการศึกษาเป็นแบบทางการในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษาขึ้น แม้จะมีประชาชนบางส่วนที่ยังคงผูกพันอยู่กับการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ คือศึกษาจากพระจนานอนออกเขียนได้ หรือศึกษาวิชาชีพจากบิดา ญาติ และคนในละแวกเดียวกัน อันเป็นลักษณะการถ่ายทอดอาชีพแบบหนึ่งของคนในสมัยนั้น

3.2 ระดับการศึกษาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงทุกท่านได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ จากประเทศอังกฤษหรืออเมริกา วิชาที่เรียนได้แก่ กฎหมาย แพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ และวิชาครู วิชาเหล่านี้มีประโยชน์ในการพัฒนาบ้านเมือง ผู้ที่จบระดับปริญญาตรีมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอกมีเพียง 1 รายเท่านั้น และจำนวนปีที่นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศมีระยะเวลาตั้งแต่ 5 ปี ถึง 10 ปี นอกจากจะต้องศึกษาให้สำเร็จได้รับปริญญาแล้ว ยังจะต้องฝึกงานให้ได้ประสบการณ์ก่อนที่จะกลับเข้ามารับราชการในเมืองไทย และในระหว่างที่อยู่ต่างประเทศนอกจากจะต้องตั้งใจศึกษาอย่างดีแล้ว เรื่องความประพฤติของนักเรียนทุนฯ ก็เป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าหากประพฤติไม่ดีจะมีผู้ดูแลนักเรียนไทยที่เป็นคนไทยและคนต่างประเทศรายงานการเลาเรียนและความประพฤติของนักเรียนทุนฯ มาให้เจ้าหน้าที่ทางเมืองไทย

4. อาชีพ

4.1 อาชีพของบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง บิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงมีอาชีพรับราชการมากที่สุด รองลงมาคือค้าขาย และการเกษตร วิชาชีพ คือเป็นแพทย์แผนโบราณนั้นมีอยู่ 1 รายเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากอาชีพของบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง จะเห็นได้ว่าบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงส่วนใหญ่แล้วมีฐานะตระกูล ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ที่เป็นข้าราชการก็ถือว่าเป็นคนของหลวงจะได้สิทธิพิเศษมากกว่าบุคคลธรรมดา มีตำแหน่ง มีเกียรติยศ ได้รับการคัดเลือกดี ในบางกรณีโดยเฉพาะถ้าไม่มีบุคคลใดในตระกูลเคยรับราชการมาก่อนก็ยากที่จะได้รับการคัดเลือก เมื่อได้เป็นข้าราชการสามารถเลื่อนยศ มีรายได้เพิ่มขึ้น ครอบครัวมั่นคงทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ อาชีพข้าราชการกลายเป็นอาชีพที่ดึงดูดความสนใจเห็นเป็นหนทางก้าวไปสู่ความรุ่งโรจน์ในชีวิต ขณะเดียวกันสภาพของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ซึ่งดำรงชีวิตเป็นชาวนาชาวไร่ เป็นอาชีพที่เห็นคเห็นน้อย ได้ค่าตอบแทนน้อยและไม่มีเกียรติ

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจ คนไทยส่วนใหญ่มักหันไปประกอบอาชีพรับราชการหรืออสังหาริมทรัพย์ เนื่องจากสภาพของสังคมและข้อผูกพันค้ำประกันของระบบไพร่ทาส จึงเปิดโอกาสให้อาชีพการค้ำคอกอยู่ใต้อิทธิพลของชนต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือชาวจีน เมื่อมีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจแล้วก็พยายามที่จะเข้ามามีอำนาจโดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อจะได้เลื่อนฐานะเป็นขุนนางซึ่งเป็นชนชั้นที่ใ้รับสิทธิพิเศษและผลประโยชน์ต่าง ๆ ทางสังคม

อาชีพยังเป็นเครื่องแสดงวงศ์ตระกูลของคณุนั้นด้วย สังคมไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ที่เป็นขุนนางก็คองเป็นผู้ที่มีชาติตระกูล ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญ ชาติตระกูลยอมเป็นสิ่งแสดงชั้นทางสังคม

4.2 อาชีพของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง

นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงทุกทานมีอาชีพรับราชการเมื่อเปรียบเทียบกับตำแหน่งของบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่รับราชการ และนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่รับราชการ โดยเฉพาะจากตำแหน่งสุดท้ายของบิดา และตำแหน่งสุดท้ายของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง ปรากฏว่าตำแหน่งสุดท้ายของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงสูงกว่าตำแหน่งสุดท้ายของบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่รับราชการ สำหรับบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่ไม่ได้รับราชการ จัดว่าอยู่ในอาชีพที่มีระดับชั้นทางสังคมต่ำกว่าการรับราชการ

ดังนั้น ในการเปรียบเทียบอาชีพของบิกากับบุตรแล้ว จึงปรากฏว่านักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าบิดา

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุตรมีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงกว่าบิดานั้นคือ การศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดอาชีพของบุคคล ในสังคมอุตสาหกรรมพบว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงจะมีโอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงชันมากกว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาค่ำ

ในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม การศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาจากต่างประเทศจะเป็นบันไดให้คนไต่ขึ้นไปสู่ตำแหน่งต่าง ๆ ได้ และทำให้คนธรรมดามีโอกาสเชยิบฐานะทางสังคมของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิม เพราะการศึกษาเป็นเครื่องเปลี่ยนแปลงพื้นเพเดิมของบุคคล

จึงสรุปได้ว่านักเรียนไทยที่ได้รับทุนไปเรียนวิชาการชั้นสูงในต่างประเทศและกลับมารับราชการล้วนแต่มีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงชัน เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือระดับการศึกษาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงที่สูงกว่าระดับการศึกษาของบิดา และเป็นการศึกษาในวิชาการที่ประเทศชาติต้องการให้มารับราชการพัฒนาบ้านเมือง

นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงจะมีพื้นเพเดิมอย่างไร จะมาจากตระกูลสูงหรือตระกูลต่ำ ต่างก็มีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงชันทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็ด้วยความสำเร็จในด้านการศึกษาและการทำงาน ซึ่งก่อรูปความอดทน พากเพียรพยายามอย่างแรงกล้า เมื่อรับราชการได้รับฐานะตำแหน่งทางสังคมที่นายกองและเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล

ถ้าวิเคราะห์ถึงผลที่ปรากฏออกมาในการปฏิรูปทางค่านระบบสังคมนั้น อาจสรุปผลได้ดังนี้

โครงสร้างระบบสังคมไทยหาได้เปลี่ยนรูปไปไม่ แต่ถาเปลี่ยนก็เปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบเท่านั้น ในแง่ที่รับเอาอิทธิพลตะวันตกเข้ามาใช้ในวิถีชีวิตมากขึ้น แต่พื้นฐานของโครงสร้างระบบสังคมนั้นยังคงยึดอยู่กับแบบแผนเดิม เพียงแต่เป็นแบบแผนเดิมที่เปลี่ยนรูปใหม่ กล่าวคือ ภายในโครงสร้างระบบไพร่และระบบทาสนั้นจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ หรือ นายทาสกับทาสนั้นเป็นความสัมพันธ์แบบ นาย-บ่าว ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่เมื่อเลิกระบบ

ระบบไพร่-ทาสแล้ว ปรากฏว่าโครงสร้างลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมไทยยังคงอยู่ในลักษณะนี้ เพียงแต่ไม่มีนาย-บ่าวอีกแล้ว จะมีแต่ลูกพี่-ลูกน้องขึ้นมาแทน ผู้คนในสังคมจะมีสายสัมพันธ์กันอยู่ในลักษณะที่ยังคงมีสังกัดลูกพี่แทนนายแต่เดิม

โครงสร้างสังคมในลักษณะนี้ หายที่สุดเมื่อแรกเข้าไปในระบบราชการยอมทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นมา ซึ่งในทางปฏิบัติปรากฏว่าในสมัยนั้นผู้ที่ได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการส่วนมากเป็นลูกหลานญาติพี่น้อง ซึ่งอาจมีการศึกษาบ้างและอยู่ใกล้ชิดในวงราชการ เมื่อบุคคลเข้ารับราชการโดยอาศัยระบบอุปถัมภ์ สายสัมพันธ์ของบุคคลในวงราชการย่อมมีอย่างแน่นแฟ้นและกว้างขวาง และมักจะขยายตัวออกไปนอกแคววงของความเป็นญาติมิตร จึงกล่าวได้ว่าสายสัมพันธ์ของบุคคลในโครงสร้างระบบสังคมไทยมีลักษณะเอื้ออำนวยให้บุคคลที่อยู่ในสังคมปฏิบัติตนไปโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนส่วนกลุ่มมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม ลักษณะโครงสร้างที่ถูกพันกันอย่างเหนียวแน่นอยู่ในสังคม หายที่สุดทำให้ทุก ๆ คนในสังคมมีความคิดเห็นไปในทำนองเดียวกัน.

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย